

AZ 1714. ÉVI RIOT ACT ÉS ANNAK ÉRTELMEZÉSE A 19. SZÁZAD ELSŐ FELÉBEN

KELEMEN ROLAND

JOG.
történet

A HUN-REN-ELTE
Jogtörténeti Kutatócsoport
blogja

A SZERZŐ:

DR. KELEMEN ROLAND

A SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM
JOGTÖRTÉNETI TANSZÉKÉNEK
EGYETEMI DOCENSE

KELEMEN.ROLAND@GA.SZE.HU

2024. augusztus 26.

Angliában az abszolutizmus időszakában a belső rendet fenyegető

események leküzdése érdekében az ún. martial law-t rendelte el alkalmazni az uralkodó, ha a rendes hatóságok máshogy nem voltak képesek úrrá lenni a helyzeten. Dicey szerint ez az ország katonai igazságszolgáltatás és kormányzás hatálya alá helyezését jelentette, ekkor a közönséges jogot felfüggesztették.¹ A martial law-t Anglia területén alkalmazták a Tudorok és a Stuartok idején is, mivel az állam nem rendelkezett állandó haderővel és rendvédelmi szervekkel, azonban a Petition of Rights (1628) illegitim jogintézménnyé nyilvánította, megszűnt az alkotmány részének lenni.² Így a polgári átalakulást követő időszakban az Anglia belső békéjét fenyegető jelentősebb zavargásokkal szemben az államnak nem volt jogszerező eszköze jelentősebb erővel és szélesebb körű felhatalmazással élve fellépni.

Az 1700-as évek elején több zavargás is kitört, amire válaszul 1714-ben elfogadták a Riot Act-et. A törvény preambuluma utalása szerint

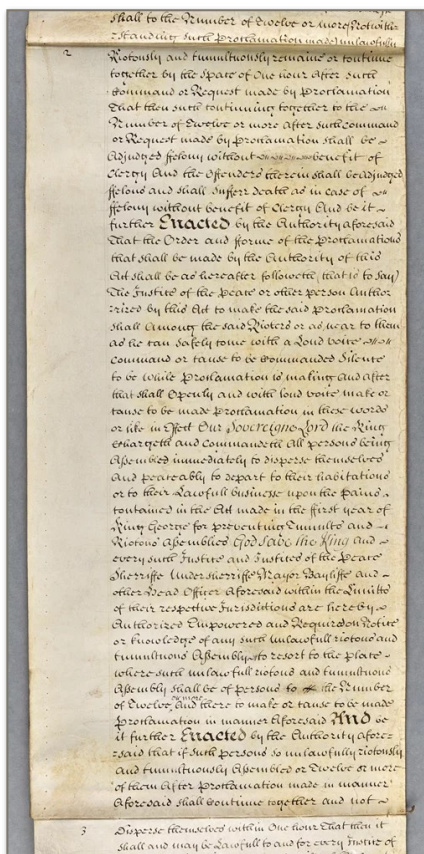
a korábbi zavargások rámutattak arra, hogy a meglévő jogi szabályozás nem volt elégséges. A törvény célja a jogellenes és közrendet, közbiztonságot veszélyeztető gyülekezések feloszlatása volt. Jogszerű gyakorlásához szükséges volt, hogy legalább 12 személy törvénytelen gyűlésen vegyen részt, amely a hatóságok megítélése szerint veszélyezteti a közrendet. Ekkor annak feloszlását a békebíró, vagy annak helyettese, továbbá a polgármester, vagy más tisztviselő elrendelhetette. Az erre vonatkozó proklamációt felolvasták a gyülekezet előtt. A proklamációban pontosan kellett idézni a törvénybe foglaltakat, ugyanis annak hiányos közlése az eljárás jogszerűségét annulálhatta.

Annak a következők szerint kellett elhangzania: Felséges Urunk [Úrnőnk], a király [királynő] utasít és parancsolja, hogy minden összegyűlt személy azonnal oszoljon fel és békésen távozzon lakóhelyére vagy törvényes tevékenységéhez, a György király uralkodásának első évében a zavargások és lázongó gyülekezések megakadályozá-

sára hozott törvényben foglaltakra való tekintettel. Isten óvja a Királyt [Királynőt]!” Amennyiben a résztvevők egy órán belül nem hagyták abba jogellenes cselekményüket, akkor azzal hűtlenséget valósítottak meg, és a rendőrség, szükség esetén a katonaság, vagy más erre felhívott egyének erőhatalommal, akár fegyverhasználattal is, feloszlathatták a csoportosulást.³

Dicey szerint ilyenkor nemcsak a kormánynak volt fellépési joga és kötelezettsége, hanem „a nyugalmas polgároknak” is, ennél fogva „a közrendet még a szükséges vér- és vagyonáldozat árán is fenntarthatják”.⁴ A hadsereg belföldi alkalmazhatóságát ebből az elvi tételből vezették le, ezt erősítette meg Holroyd bírő a Redford vs. Birley ügyben, amikor a hadsereg alkalmazhatósága mellett akként érvelt, hogy a törvény nem tesz különbséget magánszemély és katona között. A katona továbbra is állampolgár, akinek ugyanazon kötelezettségei és hatalma van, ami nem más, minthogy megőrizze a király békéjét. Tehát, ha az egyik polgár köteles felhívásra beavatkozni, akkor a másik is, ha az egyik fegyvert alkalmazhat, ahol fegyverre van szükség, akkor a katona is megteheti azt ilyen helyzetekben. Nyilvánvaló, hogy ahogy a polgári személyeknek, úgy a katonáknak is a civil hatóságok alávetésében kellett eljárniuk, azonban, ha sürgető és azonnali volt a veszély, akkor kötelesek voltak mindent megtenni, amit a zavargások elhárítása, az emberi élet megóvása és a vagyon megőrzése érdekében szükségesnek véltek.⁵ A haderő fellépésének terjedelmét nem határozták meg, a joggyakorlat azt mondta ki, hogy rendkívüli erőhatású erőszakos eszközök alkalmazása is lehetséges volt, ha az alkalom megkövetelte.⁶

A bírósági gyakorlat próbálta egyértelműbbé, jobban körülhatároltá tenni a Riot Act-

ben foglaltakat. A fentiekben túl többletfeltételként határozta meg a közös célt, a szándékegyeséget és az erőszakos jelleget. A közös cél tekintetében konszenzus állt fenn abban, hogy annak nem kell feltétlen jogellenesnek lennie, elég, ha cél megvalósítása érdekében erőszakot alkalmaznak vagy azzal fenyegetnek. A közös cél meglétét pedig a későbbi cselekményekben látták bizonyítottnak, azáltal, hogy minden – főként erőszakos – eszköz igénybevételével segítették egymást, azokkal szemben, akik megakadályozni kívánták őket annak elérésében. Dalton bíró ezt úgy magyarázta, ha egy szórakozóhelyen, vagy egy piacon hirtelen verekedés alakul ki, akkor az nem zavargás, mivel a feleknek nincs közös célja, ha viszont a verekedés végén csoportokat hoznak létre,

hogy segítsék egymást, akkor abból zavargás lesz, így ha egy csoportosulás eredendően jogszerű célra jön létre, de végsősoron az esemény során felmerülő közös cél érdekében erőszakot alkalmaznak, akkor zavargásról, lázadásról kell beszélni.⁷ A törvényben rögzített törvénytelen gyülekezést annak teljes fennállta alatt kellett vizsgálni, vagyis, ha törvényesen gyülekező egyének, legális céllal kezdtek meg egy eseményt, de az az esemény során átalakult, és a szereplők között céllal, szándékegyességben léptek fel, amely a közrendet, közbiztonságot fenyegette, vagy a közrendet támadta, akkor a Riot Act alkalmazhatóvá vált. Ezzel szemben a jogellenesen megvalósuló gyűlés sem feltétlen eredményezett zavargást, ha nem volt erőszakos, vagy az erőszak mértéke vagy azzal való fenyegetés nem érte el a megfelelő küszöbértéket. Ennek megítélésében a helyi előjárónak volt döntési primátusa.⁸

A bíróságok az aktív és passzív közreműködés kérdését is fontosnak tartották a bírók tisztázni: a fellépés és az esetleges későbbi bírósági tárgyalás során ez támpontját adhatta a büntetőjogi felelősség megállapításának. Itt alapvetően fontos, hogy a gyülekezés legális vagy illegális volt-e. Utóbbi esetében a passzív közreműködés, a jelenlét is jogellenes magatartást jelentett, ha a közös cél és a megvalósítás jogszerűlenségének tudatában voltak jelen. Míg a legális gyülekezés esetében csak az volt

büntethető, aki aktívan részt vett a közös cél megvalósításában.⁹ Ezen megkülönböztetés a karhatalmi fellépés során is fontos lett volna, a gyakorlatban viszont ez szinte lehetetlen volt.

A törvény a célhoz kötött erőhasználatot várta el, amelyet akár a rendes bíróságok is vizsgálhattak, azonban a felhatalmazás túlzottan általános jellegű volt, nem tartalmazott objektíven értelmezhető kereteket és garanciákat. A felhatalmazás néhol visszaélés-szerű joggyakorlást eredményezett. A leghírhedtebb eset az 1819-es Peterloo-i mészárlás volt, ahol ötvenezzer, politikai reformokat követelő, békés tüntető közé vezényelték lovas katonákat; 18 ember életét veszítette – köztük egy kétéves kisgyermek –, közel 700 ember sérült meg, közte nők és gyermekek. 20 perc leforgása alatt tisztította meg a haderő a területet. A helyi előjárók a Riot Act kihirdetésére és annak be nem tartására hivatkoztak, azonban, ha ki is hirdették a proklamációt – amire bizonyíték nem volt – az egy óras kötelező időtartamot nem várták meg. James Wroe újságíró a waterloo-i véres csata után nevezte el Peterloo-nak az eseményeket, utalva annak véres jellegére, az újságíró ezért egy év börtönbüntetést kapott, és az újságot, a Manchester Observer, ahol publikált, betiltották.¹⁰ A Riot Act egészen 1973-ig volt hatályban.

Hivatkozások:

- Dacey, Albert Venn: Bevezetés az angol alkotmányjogba, Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadó Vállalata, 1902, 266-267. p.
- Finlason, William Francis: Martial Law, Bristol, Law Magazine and Review, 1872, 4. p.

- An act for preventing tumults and riotous assemblies, and for the more speedy and effectual punishing the rioters. (<https://web.archive.org/web/20090211132844/http://reactor-core.org/riot-act.html>).
- Dacey, 1902. 266. p.
- Wise, Edward: The Law Relating to Riots and Unlawful Assemblies: Together with a View of the Duties and Powers of Magistrates, Police Officers, Special Constables, the Military, and Private Individuals, for their Suppression; and a Summary of the Law as to Actions Against the Hundred, London, Shaw and Sons, 1848, 74-75. p.
- Wise, 1848. 76. p.
- Wise, 1848. 2-5. p.
- Wise, 1848. 6. p.
- Wise, 1848. 20-21. p.
- A rendezvényre – ami annak békés jellegét is mutatja – a környékbeli településekről családok érkeztek gyerekekkel. Az eseményen zenekarok játszottak, az emberek piknikre is készültek, ahol a választási jogok kiterjesztéséért emeltek szót és a politikai visszaélések ellen tiltakoztak. Lásd bővebben: Poole, Robert: Peterloo: the English uprising, Oxford, Oxford University Press, 2019.

Képek elérhetősége:

- oldal: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/electionsvoting/newport-rising/1839-newp-ris/riot-act-1714/> 2024. 08. 21.
- oldal: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/electionsvoting/newport-rising/1839-newp-ris/riot-act-1714/> 2024. 08. 21.

A cikkekben feltüntetett állítások a szerző saját véleményét képezik.

A blogon megjelent művek utánközlése csak a szerző és a szerkesztőbizottság engedélyével lehetséges. Ennek megszegése jogi felelősségrevonást eredményez.

Erre, a blogon megjelent írásra a következőképp lehet hivatkozni:

Kelemen Roland: Az 1714. évi Riot Act és annak értelmezése a 19. század első felében. In: **JOG.történet. A HUN-REN-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blogja.** 2024. augusztus 26. mtajogtortenet.elte.hu/blog/kelemen-roland-riot-act